

УДК 351.82:338

Гохберг Г.О.

аспірант кафедри міжнародної економіки та туризму
Донецького національного університету економіки та торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ РІВНЕМ СВІТОВОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ТА РОЗВИТКОМ РИНКУ БІОПАЛИВА

Стаття присвячена дослідженню взаємозв'язку між рівнем світової продовольчої безпеки та ринком біопалива, що формується. Обґрунтовано, що існують позитивні та негативні ефекти, пов'язані зі збільшенням обсягів виробництва біопалива. Обґрунтовано, що встановити чітку залежність між рівнем продовольчої безпеки та розвитком ринку біопалива дуже складно, однак розробка міжнародними організаціями превентивних заходів, спрямованих на підтримку позитивних ефектів сприятиме зростанню світової продовольчої безпеки

Ключові слова: продовольча безпека, ринок біопалива, міжнародні організації, ефект, сільське господарство, ФАО.

Гохберг Г.А. ВЗАИМОСВЯЗЬ МЕЖДУ УРОВНЕМ МИРОВОЙ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ И РАЗВИТИЕМ РЫНКА БИОТОПЛИВА

Статья посвящена рассмотрению взаимосвязи между уровнем мировой продовольственной безопасности и формирующим рынком биотоплива. Обосновано, что существуют позитивные и негативные эффекты, связанные с увеличением объемов производства биотоплива. Обосновано, что установить четкую зависимость между уровнем продовольственной безопасности и развитием рынка биотоплива чрезвычайно сложно, но разработка международными организациями превентивных мер, направленных на поддержку позитивных эффектов, будет способствовать росту мировой продовольственной безопасности

Ключевые слова: продовольственная безопасность, рынок биотоплива, международные организации, эффект, сельское хозяйство, ФАО.

Gokhberg G.O. CORRELATION BETWEEN THE LEVEL OF GLOBAL FOOD SECURITY AND DEVELOPMENT OF THE BIOFUELS MARKET

The article examines the relationship between the level of world food security and forming biofuels market. Proved that there are positive and negative effects associated with an increase of biofuels production. Proved that establish a clear correlation between food security and development of the biofuels market is very difficult. But the development of preventive measures aimed at supporting positive effects made by international organizations will improve global food security.

Keywords: food security, biofuels market, international organizations, effect, agriculture, FAO.

Постановка проблеми. Останнім часом світова спільнота в якості однієї з важливіших задач розвитку розглядає питання скорочення рівня злиденності, кількості людей, які неспроможні забезпечити свої родини харчуванням. Це питання порушують на різноманітних форумах найвищого значення та виносять на порядок денний урядів як розвинених країн, так і тих, що розвиваються. Різноманітні програми вирішення цього завдання націлені, в першу чергу, на збільшення обсягів виробництва продовольства та підвищення якості постачання необхідних ресурсів в країни, які найбільш потребують допомоги. Однак з розвитком механізмів допомоги виникають різноманітні перепони в реалізації усіх запланованих завдань. В останні роки значна кількість дослідників та світових експертів відзначають, що енергетична нестабільність є одним із чинників, що викликає продовольчі кризи, а розвиток світового ринку біоенергетики є викликом для розв'язання проблем світової продовольчої безпеки.

У доповіді ФАО «Положення справ у сфері продовольства та сільського господарства за 2013 рік: продовольчі системи для забезпечення повноцінного харчування» зазначено, що поліпшення харчування необхідно починати з продовольчої безпеки та сільського господарства. Сільське господарство відіграє головну роль у виробництві продуктів харчування; його ефективність, націленість на вирішення завдань щодо скорочення кількості голодних людей дозволяє виконати більшість завдань із розвитку тисячоліття.

Згідно з останніми оцінками ФАО, понад 12,5% населення планети (868 млн осіб) отримують недостатню калорійне харчування. Експерти ФАО також стверджують, що ці цифри лише частково відобра-

жають глобальний масштаб проблеми недостатнього харчування, 26% дітей відстають у розвитку, 2 млрд осіб відчувають дефіцит одного чи декількох мікроелементів. У більшості країн проблема недоїдання має комплексний характер: країни, домогосподарства та окремі громадяни можуть стикатися відразу з декількома проявами недоспоживання [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема підвищення рівня продовольчої безпеки як на світовому, так і національному ринках присвячено роботи багатьох національних та зарубіжних дослідників. Як слушно стверджують С. Майстро, В. Олійник «продовольча проблема... – невідповідність між наявним та необхідним рівнями споживання людиною продуктів харчування – залишається однією з найгостріших» [2, с. 1]. Автори аналізують причини такої ситуації, відокремлюючи серед них кліматичні катаклізми, збільшення виробництва м'яса, глобальне зростання цін на нафту, «зменшення площ орних земель під вирощуванням продовольчих культур через збільшення площ під технічними культурами, які використовуються для виробництва біопалива, що стало однією із загальновідомих причин агфляції в 2008 р.» [2, с. 3]. Подібної думки приримуються і фахівці МВФ, які обґрунтовували, що 15–30% зростання цін на продовольство у цей період – це саме збільшенням обсягів вирощування зернових для використання у виробництві біопалива [3].

У той же час, згідно з дослідженнями Г. Калітника, які стосуються можливих протиріч між розвитком ринків продовольства та біопалива в Україні, «результати аналізу організаційно-структурних змін функціонування аграрного сектору щодо забезпечення проблем продовольчої безпеки з урахуван-

ням реальної ситуації як з існуючими потребами в продуктах харчування, так і з існуючими джерелами забезпечення паливом як держави в цілому, так і окремих регіонів, проведеного нами за період з 1990 по 2009 роки, свідчать про те, що нині в Україні не існує проблеми «продовольство проти палива. На запитання, чи приживеться біопаливо в Україні, результати наших досліджень дають можливість відповісти ствердно» [4, с. 32]. Автор на підставі аналізу значного масиву статистичної інформації стверджує, що «ефективніше направити частину експортного потенціалу аграрного сектору на виробництво біопалива, оскільки спрямувавши частину виробленого біопалива на експорт, як свідчить проведений нами комплексний аналіз, забезпечимо надходження до бюджету України значно більше валюти порівняно з експортом сировинних ресурсів... Україна своїм завданням повинна вбачати досягнення істотного збільшення виробництва біопалива з інноваційної сировини, за інноваційними схемами та технологіями, які є водночас конкурентоспроможними і сталими» [4, с. 35]. Можливо визначити, що А. Лісецький, М. Соломко, І. Думич також притримуються такої думки, стверджуючи, що майбутній розвиток агропромислового сектору України пов'язаний з проривом на світові ринки з найбільш потрібною продукцією. Автори наголошують, що аграрний сектор має значний потенціал розвитку, а зараз використовують тільки третину можливостей [5, с. 57]. Але в той же час щодо України, то варто пам'ятати слушні обґрунтування П. Саблука щодо стратегічних завдань розвитку агропромислового сектору України, серед яких автор відокремлював значне підвищення рівня продовольчої безпеки, забезпечення населення якісними продуктами харчування, нарощування експортного потенціалу на підставі узгодження внутрішніх та зовнішніх потреб та викликів глобалізації [6, с. 15].

Д. Багрецов, Б. Воронін, В. Ковін, аналізуючи продовольчу та енергетичну безпеку, визначають, що тільки з 80-х років продовольча безпека почала вважатися в розвинених країнах світу такою ж важливою, як і енергетична безпека. Автори зауважують, що стратегії розвитку продовольчих ринків розвинених країн світу та країн, що розвиваються, не завжди враховують значення продовольчої безпеки, «багато країн розширюють виробництво альтернативного вуглеводного палива, збільшують площі, які використовуються для вирощування сировини для біоенергетики» без врахування наслідків для найменш забезпечених верств населення, які втрачають можливість придбати продукти харчування за нижчими цінами. «Коли ціна на нафту збільшилась до 100 доларів за баррель, виробництво біопалива стало конкурентоспроможним. США та інші країни, які мають дефіцит енергоресурсів, розробили гігантські програми його виробництва. Програми штучно стимулюють та субсидіюють, ім. забезпечується режим найбільшого сприяння» [7, с. 53]. На думку авторів, подібна «активність» створює передумови для зниження рівня світової продовольчої безпеки, крім того якість обґрунтування урядових рішень також є сумнівною.

Таким чином, потрібно зазначити, що проблема взаємозв'язку між рівнем продовольчої безпеки та розвитком ринку біопалива є предметом дослідження як окремих вчених, так і міжнародних організацій. Залежно від завдань дослідження, рівня розгляду проблеми (світовий, регіональний, національний) та навіть політичних настанов дослідників висновки

щодо суттєвості або не суттєвості цього взаємозв'язку різняться. Але в той же час усі автори підкреслюють важливість подальшого дослідження окреслених питань та необхідності координації діяльності на усіх рівнях при формуванні стратегій розвитку енергетичного та продовольчого секторів.

Постановка завдання. Завданням дослідження є визначення взаємозв'язку між рівнем світової продовольчої безпеки та розвитком світового ринку біопалива.

Виклад основного матеріалу. Як визначає генеральний директор ФАО Жозе Граціану да Сілва, «Конкурентна боротьба за ресурси і енергію потребує «зміни парадигми» – біопаливо повинно стати частиною загальної стратегії» [8]. Посилення конкурентної боротьби за природні ресурси та дефіцит ресурсів, який спостерігається в деяких регіонах, означають, що глобальне сільське господарство вже не може розвиватися за старою схемою – модель розвитку інтенсивного сільського господарства, яка діяла протягом останніх сорока років, не є більше стійкою, а отже, необхідна «зміна парадигми» у сфері виробництва продуктів харчування». Граціану да Сілва також наголошує, «якщо ми будемо притримуватися стандартних підходів, це означає, що наші потреби у продовольстві, енергії та воді різко зростуть в найближчі десятиріччя: в продовольстві – на 60%, в енергії – на 60% та у воді – на 40% до 2050 року» [8]. Згідно з дослідженнями, здійсненими ФАО за останні роки, існує необхідність збільшення до 2050 р. виробництва продовольства на 60%, що дозволить забезпечити існування 9 млрд осіб, які, як прогнозується, будуть проживати на Землі.

Завдання забезпечення продовольством населення світу стає все більш складним через зміни клімату та посиленням конкуренції між продовольством та непродовольчими сільськогосподарськими продуктами, серед яких, в першу чергу, товари, що забезпечують розвиток біоенергетики. Як визначає Граціану да Сілва, «важливо пам'ятати, що біопаливо виникло в якості альтернативного джерела енергії у зв'язку з необхідністю зниження виробництва викопного палива та викидів парникових газів, і ця необхідність не змінилася». Керівник ФАО відверто заявляє, що необхідно виробити прагматичний підхід. «Ми повинні перестати дискутувати щодо того, що важливіше – продовольство чи паливо. Сумнівів не може бути: продовольство повинно стояти на першому місці. Але біопаливо також неможливо розглядати виключно або як загрозу, або як чарівне рішення. Як і все інше, воно може принести як благо, так і шкоду». Аби вирішити проблемні питання та запобігти конфліктам у виробництві продуктів харчування, політика у сфері біопалива повинна бути гнучкою та «скорегованою відповідно до реалій, щоби не порушити баланс між виробництвом та запасами різних продуктів» [8].

Як вже зазначалося, значна кількість дослідників як у сфері енергетики, так і у сфері сільського господарства (яке забезпечує продовольчу безпеку) пов'язують питання (у багатьох випадках опосередковано) їх розвитку та тісного взаємозв'язку. Тобто енергетика дозволяє сучасному сільському господарству розвиватися, а можливості сільського господарства надають енергетичному сектору нові перспективи здешевлення виробництва, диверсифікації джерел енергетичних ресурсів та покращення економічних показників. «Недавня поява рідкого біопалива на основі сільськогосподарських культур в якості пального для транспорту відновила зв'язок між ринками

сільськогосподарської та енергетичної продукції», – стверджують аналітики ФАО [9]. Сукупний світовий попит на первинну енергію становить приблизно 11 400 млн. тонн н.е. в рік; на біомасу, враховуючи продукцію сільського і лісового господарства та органічні відходи і залишки, припадає 10% від сумарного обсягу. Згідно зі статистичними даними ООН, сучасна структура споживання енергоресурсів така: нафта – 35%, вугілля – 25%, газ – 21%, біомаса та відходи – 10%, ядерна енергія – 6%, гідроенергія – 2%, інші джерела – 1%.

У різних країнах світу споживання різноманітних видів енергоресурсів значно відрізняється. Якщо в країнах ОЕСР найбільша частка припадає на нафту та газ, то в країнах, що розвиваються, (наприклад, в країнах Азії) біопаливо відіграє значну роль та суттєво підвищує стійкість енергетичного ринку. Найбільше значення біопаливо має в транспортному секторі. Аналітики ООН прогнозують, що його частка неухильно зросте з 8% у 1990 р. до 60–65% у 2030 р. Подібне зростання викликає занепокоєння у фахівців зі сфери продовольчої безпеки, які чітко пов'язують зростання споживання сільськогосподарських ресурсів зі скороченням споживання продовольства в країнах, що розвиваються.

Загальні висновки Міжнародного енергетичного агентства (МЕА) на основі існуючих робіт дослідників різних країн світу дозволили констатувати, що обсяг потенційних поставок біоенергії у 2050 р. коливатиметься від мінімального значення в 1 000 млн тонн н.е. до граничної величини в 26 200 млн тонн н.е. [9]. Останній показник сформовано на припущеннях про виключно швидкий технологічний прогрес, однак МЕА зазначає, що 6 000–12 000 млн тонн н.е. були б більш реалістичним показником, заснованим на більш повільному зростанні урожайності. Згідно з підрахунками МЕА, для отримання приблизно 9 500 млн тонн біоенергії було б потрібно, за помірною оцінкою, виділити під виробництво біомаси приблизно п'яту частину світових сільськогосподарських площ.

Безумовно, це призведе до зростання продовольчих проблем. Світова спільнота, яка зараз все більше обговорює питання оптимізації раціону, підвищення якості харчування, буде вимушена знову повернутися до тієї межі, коли мова йде про злиденність значних верств населення. Як відомо, більша частина світового виробництва етанолу припадає на цукрову

тростину або кукурудзу; у Бразилії основна маса етанолу виробляється з цукрової тростини, а в США – з кукурудзи. До інших значущих культур зараховують маніоку, рис, цукровий буряк і пшеницю. Найбільш популярною сировиною для одержання біодизеля є рапс (у країнах ЄС), соя (у США та Бразилії), а також пальмове, кокосове і касторове масло (у тропічних і субтропічних країнах). Більшість цих культур потребує значного відновлення ґрунтів, великої кількості добрив, що знижує економічний ефект від реалізації програм розвитку альтернативної енергетики. Крім того, як вже відзначалося, існує пряма залежність між доцільністю прискореного розвитку біоенергетики та ціноутворенням на ринку нафти. Стрімке зниження цін на нафту наприкінці 2014 р. актуалізувало це питання.

Аналітики міжнародних організацій, які займаються питаннями взаємозв'язку між розвитком ринку біопалива та продовольчою безпекою також визначають, що прямий та непрямий вплив дуже важко визначити і необхідно враховувати обмежену значимість рідкого біопалива, порівняно з твердим, в загальносвітових поставках енергії. Хоча це нове джерело попиту на сільськогосподарську сировину створює можливості, але також і ризики в секторах харчових продуктів та сільського господарства [9].

Остання статистична інформація ФАО [10] (табл. 1) свідчить про те, що поява, а потім і зростання попиту на біопаливо, підтримує та збільшує ціни на сільськогосподарську продукцію.

Інформація, що наведена в таблиці 1, дозволяє стверджувати, що зростання обсягів виробництва біопалива було одним із чинників, які призвели до зростання цін на сільськогосподарську продукцію. Індекс номінальних цін на продукти харчування подвоївся з 2000 р., стрімко зріс індекс реальних цін. До початку 2008 р. реальні ціни на продукти харчування були на 64% вище від рівня 2002 р., якому передували чотири десятиліття переважно знижувальних або рівних трендів. За темпами зростання лідером виявилися ціни на рослинну олію, які за той же період збільшилися в середньому більш ніж на 97%, далі на зернові (87%), молочні продукти (58%) і рис (46%) [9].

Якщо оцінювати не тільки поверхневі тенденції, а спробувати врахувати глибинні економічні взаємозв'язки, то необхідно відзначити, що зростання цін – це не тільки виклик (у першу чергу для спо-

Таблиця 1

Індекси цін на продовольство

	Індекси цін на продовольство	М'ясо	Молочні	Зернові	Рослинні масла	Цукор
2000	91.1	96.5	95.3	85.8	69.5	116.1
2001	94.6	100.1	105.5	86.8	67.2	122.6
2002	89.6	89.9	80.9	93.7	87.4	97.8
2003	97.7	95.9	95.6	99.2	100.6	100.6
2004	112.7	114.2	123.5	107.1	111.9	101.7
2005	118.0	123.7	135.2	101.3	102.7	140.3
2006	127.2	120.9	129.7	118.9	112.7	209.6
2007	161.4	130.8	219.1	163.4	172.0	143.0
2008	201.4	160.7	223.1	232.1	227.1	181.6
2009	160.3	141.3	148.6	170.2	152.8	257.3
2010	188.0	158.3	206.6	179.2	197.4	302.0
2011	229.9	183.3	229.5	240.9	254.5	368.9
2012	213.3	182.0	193.6	236.1	223.9	305.7
2013	209.8	184.1	242.7	219.3	193.0	251.0
2014	202.1	199.0	224.1	191.9	181.1	241.4

живачів), а й можливість для виробників сільськогосподарської продукції в країнах, що розвиваються. Зважаючи на те, що життєдіяльність 75% незможних верств населення світу залежить від сільського господарства, подібна тенденція сприятиме зростанню доходів і підвищенню витрат на купівлю необхідних продуктів харчування. Все це безумовно сприятиме рівню підвищення світової продовольчої безпеки.

Крім того, як стверджують експерти ФАО, зміцнення зв'язку між сільськогосподарським виробництвом і попитом на енергоресурси може призвести до зростання цін на сільськогосподарську продукцію, обсягів виробництва і ВВП. Розвиток біопалива може стимулювати доступ до енергії в сільських районах, сприяючи подальшому економічному зростанню та довгостроковому підвищенню продовольчої безпеки. Разом з тим існує небезпека, що більш високі ціни на продукти харчування можуть поставити під загрозу продовольчу безпеку найбідніших людей у світі, більшість яких витрачає на харчування понад половину сімейного доходу [9].

Дослідники ФАО, аналізуючи різноманітні фактори, які впливають на вибір виробника асортименту сільськогосподарських культур, що заплановано вирощувати як в тактичному, так і стратегічному періоді, також визначають, що сільськогосподарські культури також конкурують одна з одною за виробничі ресурси. Виникає ситуація, коли навіть виробництво біопалива з непродовольчих культур не обов'язково усуне конкуренцію між продовольством і паливом; якщо для продовольчих культур і сировини для біопалива потрібні однакові земельні площі та інші ресурси, їх ціни змінюватимуться одночасно, навіть якщо сировинна культура не може бути використана для виробництва продовольства [11].

У сучасній глобальній економіці приблизно 85% світового виробництва рідкого біопалива становить етанол (табл. 2).

Як помітно з цієї таблиці, два найбільших виробники етанолу – Бразилія і США – забезпечують майже 90% від сукупного виробництва, а інша частина припадає на Канаду, Китай, ЄС (в основному на

Францію та Німеччину), а також Індію. Виробництво біодизеля в основному зосереджено в ЄС (приблизно 60% від сукупного обсягу), значно менша його частка виробляється в США.

Вхід біопалива на гектар для різних сільськогосподарських культур широко варіюється залежно від виду сировини, країни і системи виробництва (табл. 3). Саме тому вплив на рівень продовольчої безпеки країни, регіону і навіть світу (у випадках, коли ми розглядаємо країну-лідера в експорті сільськогосподарської продукції) буде суттєво різнитися.

Тобто зробити однозначні висновки щодо позитивного чи негативного зв'язку між рівнем продовольчої безпеки та обсягами виробництва біопалива складно. Головними чинниками впливу є урожайність культур; технології переробки, які використовують; рівень розвитку країни, що визначає витрати на оплату праці; і навіть система державного регулювання, яка впливає на рівень державної підтримки окремих секторів економіки. Деякі дослідники визначають, що найбільш чинним фактором суттєвим чинником впливу на розвиток ринку біопалива (а потім і ринку продовольства) має стати формування в межах СОТ спеціального торговельного режиму щодо біопалива. Ключовими питаннями можливого торговельного режиму мають стати: 1) класифікація біопаливної продукції як сільськогосподарських, промислових або екологічних товарів для визначення тарифів на неї; 2) роль субсидій у нарощуванні виробництва та узгодженість різних внутрішніх заходів і стандартів СОТ [11]. Однак світова спільнота поки що ці питання тільки обговорює. Прийняті рішення, безумовно, матимуть вплив на рівень світової продовольчої безпеки та продовольчої безпеки багатьох країн світу. Крім того необхідно акцентувати увагу на необхідності підвищення ефективної діяльності міжнародних організацій, у першу чергу ФАО, з метою підвищення впливу позитивних чинників (про них йшлося вище) на рівень продовольчої безпеки, не виключаючи ринок біопалива.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки:

Таблиця 2

Структура виробництва біопалива [9]

Країна	Етанол		Біодизель		Всього	
	Млн тонн	Млн тонн н.е.	Млн тонн	Млн тонн н.е.	Млн тонн	Млн тонн н.е.
Бразилія	19 000	10,44	227	0,17	19 227	10,60
Канада	1 000	0,55	97	0,07	1 097	0,62
Китай	1 840	1,01	114	0,08	1 954	1,09
Індія	400	0,22	45	0,03	445	0,25
Індонезія	0	0	409	0,3	409	0,30
Малазія	0	0	330	0,24	330	0,24
США	26 500	14,55	1 688	1,25	28 188	15,80
ЄС	2 253	1,24	6 109	4,52	8 361	5,76
Інші країни	1 017	0,56	1 186	0,88	2 203	1,44
Світ	52 009	28,57	10 204	7,56	62 213	36,12

Таблиця 3

Вихід біопалива для різних культур [9]

Культура	Оцінка	Біопаливо	Урожайність, т/га	Ефективність перетворення, л/т	Вихід палива, т/га
Цукровий буряк	Загальносвітові	Етанол	46,0	110	5 060
Цукровий тростник	Загальносвітові	Етанол	65,0	70	4 550
Кукурудза	Загальносвітові	Етанол	4,9	400	1 960
Рис	Загальносвітові	Етанол	4,2	430	1 806
Пшениця	Загальносвітові	Етанол	2,8	340	952

– важливим завданням світової спільноти є вирішення глобальних проблем сучасності, серед яких низький рівень світової продовольчої безпеки. Рівень продовольчої безпеки визначається різноманітними чинниками. Починаючи з 2000-х рр., розвиток ринку біопалива необхідно враховувати при формуванні міжнародних програм підтримки виробництва продовольства;

– між рівнем світової продовольчої безпеки та розвитком ринку біопалива, безумовно, є взаємозв'язок. Зростання виробництва біопалива призвело до зростання цін на сільськогосподарську сировину в останні п'ятнадцять років. Однак не можна однозначно стверджувати, що цей зв'язок негативний. Розвиток ринку біопалива та підвищення цін на сільськогосподарську продукцію в той же час сприяють зростанню та підвищенню конкурентоспроможності сільського господарства в країнах, що розвиваються;

– потрібні подальші дослідження з урахуванням більшої кількості факторів з метою виявлення не тільки напрямів впливу, а й розробки превентивних заходів міжнародних організацій задля підвищення позитивних ефектів від укріплення ринку біопалива.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Офіційний сайт ФАО [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.fao.org/publications/sofa/ru.
2. Майстро С. Державне регулювання національної продовольчої безпеки в умовах глобального підвищення цін на продукти харчування / С. Майстро, В. Олійник // Теорія та практика державного управління. – 2011. – № 3(34). – С. 1–6.
3. Нанавов А. Продовольственный кризис – проблема глобальная / А. Нанавов // Зеркало недели. Украина. – 2011. – № 7(25.02). – С. 7–8.
4. Калетнік Г. Економіка виробництва біопалива в Україні та забезпечення продовольчої безпеки / Г. Калетнік // Економіка агропромислового комплексу. – 2010. – № 1. – С. 30–35.
5. Лисецький А. Аграрний сектор України: адаптивний саморозвиток і глобальні виклики у регіональному вимірі / А. Лисецький, М. Соломко, І. Думич // Економіка України. – 2007. – № 11. – С. 57–69.
6. Саблук П. Основні напрями розроблення стратегії розвитку агропромислового комплексу в Україні / П. Саблук // Економіка АПК. – 2004. – № 12. – С. 3–15.
7. Багрецов Д. Мировая продовольственная безопасность: состояние и проблемы / Д. Багрецов, Б. Воронин, В. Ковин // Аграрный вестник Урала. – 2012. – № 12. – С. 48–53.
8. Офіційний сайт ФАО [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fao.org/news/story/ru/item/275036/icode/>.
9. Офіційний сайт ФАО [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/011/i0100r/i0100r.pdf>.
10. Офіційний сайт ФАО [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.fao.org/publications.
11. Banse, M., van Meijl, H., Tabeau, A. & Woltjer, G. The impact of biofuel policies on global agricultural production, trade and land use. Background paper for the FAO Expert Meeting on Bioenergy Policy, Markets and Trade and Food Security, 18–20 February 2008. Rome, FAO.

УДК 339.137:339.564:669.1

Довгань Д.А.

*аспірант кафедри міжнародної торгівлі
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана*

РІВНІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКСПОРТУ ЧОРНИХ МЕТАЛІВ

У статті визначено сутність конкурентоспроможності експорту як економічної категорії. Обґрунтовано, що конкурентоспроможність експорту залежить від рівня і об'єкту аналізу. Охарактеризовано основні показники конкурентоспроможності експорту в розрізі трьох рівнів: макро-, мезо-, мікро.

Ключові слова: конкурентоспроможність експорту, чинники конкурентоспроможності експорту, металургія, критерії конкурентоспроможності експорту, показники конкурентоспроможності експорту.

Довгань Д.А. УРОВНИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ЭКСПОРТА ЧЕРНЫХ МЕТАЛЛОВ

В статье определена сущность конкурентоспособности экспорта как экономической категории. Определено, что конкурентоспособность экспорта зависит от уровня и объекта анализа. Охарактеризованы основные показатели конкурентоспособности экспорта в разрезе трех уровней: макро-, мезо-, микро.

Ключевые слова: конкурентоспособность экспорта, факторы конкурентоспособности экспорта, металлургия, критерии конкурентоспособности экспорта, показатели конкурентоспособности экспорта.

Dovhan D.A. LEVELS OF COMPETITIVENESS OF EXPORTS OF FERROUS METALS

In the article certainly essence of competitiveness of export, as an economic category. Certainly, that the competitiveness of export depends on a level and ob'ektu analysis. The snovni indexes of competitiveness of export in the cut of three levels are described: макро-, мезо-, мікро.

Keywords: competitiveness of export, factors of competitiveness of export, metallurgy, criteria of competitiveness of export, indexes of competitiveness of export.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки економічна спроможність виступає як конкурентна спроможність. Інакше кажучи, конкурентоспроможність є конкретною формою економічної спроможності виробника продукції в умовах конкурентного ринку. Як економічна категорія, вона відображає відповідні конкретно-історичні умови еко-

номічних відносин між виробниками продукції з приводу забезпечення її економічної спроможності, тобто з приводу забезпечення рентабельного виробництва, здатності приносити відповідний ринковим нормативам прибуток.

Рівню конкуренції, її інтенсивності відповідає також певний рівень вимог до учасника конкурент-